

Reuerendi Patris P. Hieremiæ Drexelii e Societate Iesu Opera omnia

Duobus nunc Voluminibus comprehensa, & libellis ante hac non editis
aucta ; Illvstrata, Indicibvs Moralibus, Locorum S. Scripturæ, Capitalium
Mysteriorum fidei, Rerum, & Concionum quouis anni tempore habendarum
; Congestis Et Compositis Methodo prorsus, alijs Auctoribus inusitata ; Sed
Theologis ...

Indicibvs Illvstratvs Et Avctvs Concionatoriis

Drexel, Jeremias

Antverpiæ, 1643

Cap. XII. Ecclesiastæ atque Concionatori sacro monita.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-77031](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-77031)

quo morum aliqua sequatur emendatio. Vanæ, vaniffimæ sunt conciones illæ, quæ multum clamoris, parum habent caloris, multum disertant, parum persuadent, nec conantur certum aliquid persuadere. De his verè affines: Dicitio venusta & verbosa, sed ad mores nihil, nemini fructuosa. Dicunt, & non faciunt, sed nec auditores ad faciendum erudiunt. **F A V S T.** Hic grande quid moves, Eulogi, da veniam, obsecro, interpellanti. Conciones me audire memini quàm plurimas, è quibus mihi visus sum redire doctior, non melior; aliquid eruditionis retuli, nihil caloris, nihil impulsus sanctioris. Recordor è Senecà te dicere: *Obscuro vos, cur tam necessariam curam majoribus melioribusque debitam, in re inutili terimus? Quid mihi profuturum est scire, an aliud sit sapientia, aliud sapere? Potius id age, ut mihi viam monstres, quàm ad ista perveniam.* Dic mihi quid vitare debeam, quid appetere; quibus animum labantem studiis firmem; quomodo, quæ me ex transverso ferunt aguntque, procul à me repellam; quomodo par esse tot malis possim; doce me quomodo feram ærumnam sine gemitu meo, felicitatem sine alieno. Ita nos proflus virtutis elogia, illustriora senla, doctas explicationes, cælitum laudes audimus sæpe, ad veram imitationem hominum sanctorum rariùs inflammamus. Scire discimus plerumque, non item facere. **E V L O G.** Quid ista hic fabularis? tu concionatores corrigere, juvenis; tu illis leges figere? Serum est hoc loco de his talibus disserere. Nos cathedras & pulpita in mores alios non resingemus. **F A V S T.** Quia tamen, mi optime Eulogi, in sermonem hunc incidimus, quæro te, coronidis loco pauculas leges scribe cathedris. Nullum, arbitror, habebis obstreperantem. Hoc ætati tuæ, hoc cano capiti, hoc experientia tot annorum, hoc eruditioni non invidæ, hoc charitati Christianæ convenit, quod & plurimorum vota, fat scio, postulant. Ergo annue, & molitis Ecclesiasten imbuere. **E V L O G.** Non dissiteor, me istud sæpius rogatum. Est tamen quod moram injiciat. Homines lapides, stupores, hebetis ingenii, præceptiones non capiunt; ingenii elati, non admittunt. Nimirum ab aliis doceri velle, humanus genius raro appetit. Nihilominus & aliorum, & tuis precibus parebo. Non autem legislatores agam, sed amicissimum seu monitorem, seu suavisorem. Paucis monitis completar, quod hæcenus judicavi expediensissimum concionatori. Ne tamen forsitan minus intellegat, distinctis monitis Notas subjiciam.

C A P U T XII.

Ecclesiastæ, atque Concionatori sacro, monita.

I. M O N I T V M.

Ante omnia unum aliquid & certum sibi sumat Ecclesiastes, quod persuadere velit dictione.

Hic cardo rei, hoc totius concionis fundamentum & caput est, quod & primo, & medio, & ultimo loco, quod vel millies dixerim, nec unquam satis inculcaverim. Hoc unum unice ante omnia concionatori in publicum progressuro ingerendum: Quid persuadere vis dictione? Num Patientiam, num Humilitatem, num Temperantiam, an Charitatem? &c. aut quòdnam vitium dissuadere? an vitiorum fontem Superbiam, an Libidinem, aut Gulam, an Avaritiam, aut Sordiditiam, num Iræ, aut Invidiam? Quod Christianæ religionis caput, menti auditorum vis affigere, ut id firmius credant? Huc enim momenta rerum & rationes, huc causæ & argumenta omnia sunt dirigenda. Ajunt perit rerum, concionem omnem sic esse componendam, ut ea in syllogismum possit redigi, qui urgendus & persuadendus; in unum & certum aliquid argumenta concionis omnia esse collineanda.

A Quanti, ah quanti quotidie cathedras conscendunt, omnia præclare dicunt, plausum ferunt, sed reverà fructum non capiunt, quia horum omittunt; dictione non tantum nil persuadent (quod sæpe non humanarum virium est) sed nec persuadere contendunt. Bellissimos *Conceptus & discursus* in medium ferunt, clamant, brachia jactant, pulpita tundunt, jam pæne triumphant. Cum dicendi finis est, quærat auditor prudens: Quid dixit, aut quid dicere voluit? Idem in libris reperias (cum venià dixerim) in quibus seges rerum plurima, sed quæ ad formandos mores non multum faciat. Explicationes hic pulchre, sermocinationes variæ, digressiones amplæ, investivæ, sed rariore, verborum & sententiarum exornationes plurimæ; dicuntur & scribuntur omnia præter quàm necessaria & utilia. Nimirum hos sibi fines terminosque multi constituunt, dicere miranda, numquam audita, auditu grata. Denique in universi laboris præmium sunt solæ illæ vulgi voculæ: Fuit pulchra concio. Tantilla merces pro tantis laboribus!

B Tu ergo, si tibi divinus honor est curæ, dic potius utilia, dic necessaria. In omni concione (quod probissimè notandum) certum aliquid persuadere nitere; aliquid vitiosum, aut prævæ consuetudinis aut mali exempli abolere ac emendare; virtutis aliquid inferere conare. Huc totis viribus tende, huc arcum dirige, mores instrue, castimoniam doce, patientiam persuade, discant à te facere, quidquid Christianæ legis est. Finis & scopus concionum, si fieri possit, sit semper unus aliquis ad formandos mores præfixus, in hunc unum initio scriptiois omnia dirigantur.

II. Exordia sint breviora, & è dicendis ducta. Thema concionis, quàm clarissimè ac distinctissimè proponatur.

Nota.

C Crebræ sunt conciones, quæ longis pugnant prolusionibus, & auditorem ante pugnam fatigant. Quid tu de corpore illo dixeris, cujus caput dimidiam corporis longitudinem exæquat? Quid de illa concione, cujus proflusio dimidium ferè temporis spatium absorbit? In exordio captanda est benevolentia. Contrarium facit, qui prolixum exordium struit. Nam auditor Laconicæ dictionis amans, à vestibulo domum æstimans, ingemiscit ac dicit: Longa præfatio, ergo longa concio. Ita ante principii finem, jam tædii plenus desperat, demittitque auricular, ut iniquæ mentis æfellus, cum gravius dorso subit onus. Ergo breve sit exordium, & rei quàm maxime accommodatum, ne concionator à piscibus incipiat, finiat cum avibus. Epilogus pari modo sit clarus, brevis, distinctus, & conceptis verbis ad concitandum morum nervosus.

Horat. lib. 1. serm. sat. 9. initio.

III. Tardè loquatur concionator, nec unquam voces Tertium præcipitet.

Nota.

D Incredibile dictum est, quantopere hæc una res maxime plebem ad audierum devinciat orator ille gratissimus, qui non præcipitanter disertus. Auditor enim rudior eruditam linguæ volubilitatem neutiquam affectur, sed nec doctiores tam celeri vocum tumultu volunt obrui. Annæus Seneca facilitatem potius verborum, quàm celeritatem probans: Illam ego, inquit, in viro sapiente recipio, non exigo, ut oratio ejus sine impedimento exeat; proferatur tamen, malo, quàm profuatur. Cicero quoque noster, à quo Romana eloquentia exivit, gradarius fuit, non cursor, gradu ivit. Summa ergo summam hæc erit. Tardiloquum te esse jubeo. Præstat igitur unum aliquid probius auditoris animo infigere, quàm multa pejus proferre, & plura cursim dicere, ad oratoris copiam potius ostendendam, quàm ad auditoris vitam emendam. Vanitatis est, dictionem infarcire rerum copiâ, ne scilicet concionator sicut aut jejunus videatur.

IV. Aff-

Quartum. IV. Affectatio, & omnis tam exterior, quam interior ca-
renda est pompa.

Orator Evangelicus intentionis sit purissimæ, & ad unius Dei gloriam extollendam erecta. Quidquid porro affectatum est, decorum non est, neque placere potest. Propria & usitata placent. Hinc stylus à familiari colloquio alienus, aut plus æquo conquistus, plerumque displicet. Et expedit valde ut Ecclesiastes subinde in auditoris animum sese insinuet, familiari prorsus dictione, ingenio candore, & affabili fiducia sine omni affectatione ac pompâ. S. Franciscus Xaverius, Societatis concionator, identidem admonebat, ne seipos prædicarent, sed Christum crucifixum, hoc est, ne quæstionibus subtilibus, aut disputationibus doctrinam vel ingenium suum venditarent, ad auram popularem captandam. Sermonem in rebus moralibus, plaris, & ad vulgi captum accommodatis versari; res curiosas, novas, dubias, inauditas à suggestu sacro amandari; ea demum pro concione ferri volebat, quæ vulgi etiam imperiti intelligentiâ potiùs quam admiratio exciperet. Ideo testimonia sacrarum litterarum non nimium acervanda, controversa doctorum non tangenda, sed perspicua & ad mores corrigendos apta iudicabat tractanda.

Quintum. V. Suis se auditoribus, loco item & tempori Ecclesiastes accommodat.

Hic artis non est, multa & doctè differere: artis est ad sensum captumque præsentium sese attemperare. Nec enim tantum viti est non capi, sed etiam ægrè capi: hinc profopopæia*, dialogismi, hypotyposes †, & maxime similitudines non spernendæ. Nervosæ Bibliorum sententiæ librato eorum sensu, quandoque crebriùs repetendæ. Christus id fecit, qui in eadem concione intra paucos versus, ret istud repetit: *Vbi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur.* Marci c. 9. v. 44. 46. 48. Hunc concionatorem verè Magistrum artis imitetur Evangelii præc. Qui quidem si divini honoris studio feratur, nullam concionem suâ vel negligentia, vel aliâ culpâ omittit. Sanctus Franciscus Xaverius ille Indiarum Apostolus, conciones quam creberrimas expetebat, ratus ex communi hoc bono multa & magna privata bona promanere. Hinc multum errant, qui peregrinationis, aut alterius devotionis, ut vocant, prætextu, aliòve specioso nomine conciones omittunt, & plebem Christianam suo fraudant pabulo egregii pastores. Hac dicit Dominus Deus: *Ve pastoribus, qui pascunt semetipsos: lac comedunt, operiuntur lanis, quod crassum est occidunt, gregem autem Domini non pascunt* (conciones rare, convivia creberrima) quod infirmum est non consolidant, & quod ægrotum non sanant, quod contractum non alligant, quod perierat non quaerunt, quod abjectum non reducunt. Verbum divinum sollicite tractandum; nulla concionum temere omittenda.

Sextum. VI. Plurimum juvat inter dicendum, bis terve animum colligere, & omnibus sensibus præsentem esse.

Summi hoc momenti est, & concionanti tam utile, quam necessarium. Sed hæc sensuum collectio, animique præsentia suaderi potius potest, quam quid ea sit, describi satis vel doceri. Hæc animi præsentia maxime opus est, cum nervosius aliquid urgendum, & in epilogo, ubi concionator totis viribus in id incumbat, ut quod persuasum credit, animis auditorum penitus infigat. Ad eam rem, epilodus cum curâ & studio singulari parandus. Illud jam è Rhetoricâ notum: Firmissimas rationes principio & sine collocandas, ceteram argumentorum turbam in medium consiiciendam, singulis gestum ac vocem attemperandam. Illi porro concionatores minime laudandi (quos vocant *Vnisonos*) qui

Firmissimæ rationes principio & sine concionis collocandæ.

A dictionem suam eodem vocis sono ac tenore, quo sunt orsi, ad finem perducunt. Molestum hoc auditori, & ad meliores motus concitandos neutiquam idoneum.

VII. Evangelii explicatio aspergi potest eruditione profana litteraturæ.

Aspergi, dico, non perfundi, idque rariùs & modicè. Hoc Apostoli, hoc Patres prisce fecerunt, sed fecerunt parca manu. Nec enim veterum è Plurarcho, Plinio, Eliano, Livio, aliisque talibus, eruditionis prisce aliquid miscere ad institutum meliùs explicandum. Sed hoc admodum moderatè faciat Ecclesiastes, veluti sacrum irrorans patinæ piper. Historiæ, præsertim notiores, brevius narrandæ, fabellæ multo parcius usurpandæ. Facetiæ non faciliè in suggestum adferendæ: Adulationes, inutilium narrationes, auxeses, hyperbolæ, exaggerationes nimix penitus excludendæ. Laudes sine exceptione, & odiosæ de Sanctorum inter se præstantiâ comparationes, vitandæ. Candidè ac moderatè loqui, tutissimum. Philologia & omnis litteratura profana hic serviat, non regnet. Omne firmamentum concionatori è sacris paginis petendum. Biblia concionator legat, ut si possit etiam edificar. Idcirco quotidie minimum duo Bibliorum capita; si per tempus liceat, plura singulari studio evolvat, & inde vel in suas symbolas, vel classes alias excerptat. Medicorum scito, ovum unicum plus præbet alimenti, quam olla brassicæ referta: ita unica Scripturæ sententiola plus habet succi, quam mille Aristotelis, Tullii, Demosthenis testimonia. Exangua sunt, & exucca omnia, quæ nihil habent roboris è voluminibus divinis. Hic errant sanè multi, qui neglectis aut parçissimè consultis codicibus sacris, per omne genus scriptorum volutantur, & tunc demum, quam pulcherrimè se dixisse credunt, cum dictionem attulerint Rhetorum coloribus pictam, sententiis, figuris, historiis insigniter factam.

VIII. Omnis concio concionatori bis sedulè scribenda.

Ita ajo. Et prima quidem scriptio chartæ mandanda futurariæ, obviæ, in quam dicendorum materies omnis sine ordine, prout occurrit, mixtim referenda. Ita exordium & epilodus hic breviter annotandus: ita sententiæ, rationes, argumenta, & quidquid ad proximam concionem struendam pertinet, paucis designandum. Haud aliter atque is necessariò agit, qui domum ædificare cogitat. Nam priùs materiam omnem educendæ domus, arenam, lateres, calcem, tegulas, saxa, trabes, asseres opportunè in locum unum convehit: dein partitur, segregat, componit, ædificat eo, quem sibi prælinavit, ordine. Ita prorsus Ecclesiastes priùs omnem materiam futuræ concionis separatâ chartâ excipiat, & in eâ ipsâ certis notis ac numeris sibi ordinem prælinat: hoc primo loco, hoc secundo, hoc tertio, hoc quarto, &c. hoc loco ultimo dicendum: hoc in exordio, & istud in epilogo ponendum. Atque hæc prima concionis scriptio est. Altera: Ubi jam omnia unâ cum suo ordine erunt notata, quæ ad futuram concionem spectant, concionator chartâ purâ incipiet ordinatè ac distinctè scribere, quæ antea in unum cumulum conjecerat. Nec dubium quin quædam è notatis mutaturus, quædam etiam omittitur sit, prout ipsa exegerit structura; ita quod in primâ scriptione confusæ & indigesta moles fuit, in alterâ distinctum & ordinatum erit ædificium: sine primâ nil boni construetur.

Sed quaeras an ad verbum omnia, an rerum capita solum sint perscribenda? Hoc tui est arbitrii. Sunt, qui de verbo cuncta scribant, quod thronibus non inultè perferat alii aliter. Hoc omnibus suadendum, ut ea, ubi vis & energia,

MUET IN BIBLIOTHECA PUBLICA UNIVERSITATIS PADERBORN

energia, vel idiomatis proprietas est, ad verbum studiose notentur, qui minime vanus est labor. In ceteris cuiusvis ingenium sibi eligit, quod commodissimum videbitur. Hic, arbitrator, via media censenda est tutissima. Hanc ita tenent, qui unâ paginâ rem, de qua dicturi sunt, exactâ methodo, sed stylo strictiore, & velut summarum complectuntur, quin & verba ad rem ipsam apposita adjungunt. Ita fit, ut liberiore, cum res postulat, campo possint excurrere, amplificando sermoni & affectus subitatio dicendi impetu facilius promovere.

IX. Inventum thema mirifice adjuvat bona rei, vel argumentorum ad rem spectantium divisio, scriptioni secundæ præmittenda.

Nota.

Bene divide, & dimidium facti habebis; soletter argumenta dispone, & pæne confectum stabit opus. Venustus vates submonet.

Rem tibi Socratica poterunt ostendere charta, Verbaque prævisam rem non invita sequentur.

Liceat dicere: Verbaque divisa rem non invita sequentur. Præntem rei partitionem omnis & verborum & sententiarum comitatus non difficile sequitur. Præsidium & lumen ingens tam oratori quam auditori, Ordo & digestio rei. Hic quoque usurpandum illud: Qui bene distinguit, bene docet. Non est, inquit Aristoteles, imperita multitudine bene distinguere. Laus artificis prima est, erudita rerum discretio. Ordine ac commodâ rerum distributione unice juvatur memoria. Huic Ecclesiastes concionem suam ita commendabit, ut, quæ publicè dicturus scripserit, ea pridie concionis vesperi memoriâ firmiter comprehendat, manè verò cubitu surgens, pridie illud depositum à memoriâ exigat.

X. Horam Ecclesiastes perorando non excedat sine gravi causâ.

Nota.

O quoties corrumpitur grati cantus suavitas, cum accedit odiosa prolixitas. O quoties in aurem insusurrandum oratori: Bona concio, concio optima, si modò non fuisset nimis longa. Dictionem tuam omnem horulâ, sed strictâ conclude. Intra hos cancellos se continere consuevit. Rosas licet, & aurum, & gemmas loquaris, si horam transillas, pluribus non placebis, cum fastidio discedent, qui cum fame venerant. Hoc quidem auditorum est vitium (nemo neget) quis autem id fatis emendaverit? Quod si auditoris etiam memoriâ consulendum, non ea fatiganda nimium, aut obruenda. Nonnumquam expediens est (non semper) tres horæ partes dicendo non multum excedere. Concio moderatè brevis, & probè distincta, omnium gratissima. Illa complurium psalmorum inscriptio concionatori sapius occinenda: In fine ne corrumpas.

XI. Si quid aliis sermone persuadere velit concionator, prius ipse sibi persuadeat, quod dicit, hoc sentiat.

Nota.

Notissimum illud: Si vis me flere, dolendum est primum ipsi tibi. Tua dicta non penetrabunt alterius animum, nisi prius penetraverint tuum. Ipse tibi prius persuadeas, quod ab aliis extorquere cupis. Bene coque, probè meditare, quod tuis appositurus es in alimentum. Summâ vi nitere, proponenda aliis ipse animo prætervallum est inter eum, qui animi viribus non obiter meditata vibrat, & illum, qui hinc illinc conquiritur à memoriâ segniter pronuntiat. Indoctæ admodum paupertatis est, si concionaturus è libris Sermonum, Homiliarum, Concionum, Postillarum, omnem suam eruditionem eruat, & confarcinet; mixtura erit parum grata, aut si sit, ad mores ramen emendandos parum erit robusta. Quod si aliter non possis, hoc ipsum, quod colligis alienum, ruminando fac tuum.

XII. Vitia concionator acriter reprehendat, vitiosorum Duodecimum nominatim perstringat.

Nota.

Caveat Evangelicus orator, principes, magistratus, Evangelicæ præpositos, nominatim aut velut intento in eos digito, perstringere. Nam ejusmodi oburgatione publicâ magis exasperantur tales, quam emendantur. Si quid ab eis peccatum est, id tutius admonitio secreta & prudens corrigit. Imò nec præsentium aliorum, nec absentium quemquam singillatim notabit Ecclesiastes. Non est facti oratoris, ullum hominem speciatim suggillare ac pungere. Vitia pluribus communia, præsertim usitiora, acriter reprehendat. Hic tamen etiam acerbiter vitet, quæ offendere potius solent quam corrigere. Reprehensio commiserationem potius ostendat, quam indignationem, aut cuiusquam odium. Hic sanè non levi brachio agendum Ecclesiastæ. Ad hoc enim à Deo constitutus est, ut evellat, & destruat, & disperdat, & dissipet, & adificet, & plantet. Ideo in seipso oportet, importune, arguat, obsecret, increpet, sed in omni (quod addit Paulus) patientiâ & doctrinâ. Contentiones potè & pugnas pro suggestu cum aliis concionatoribus stolidè vitet. Universè meminerit, vitia sibi esse flagellandâ, non vitiosos.

XIII. Ecclesiastes superbiam singulaq; & in aliis, & Decimum in seipso primum oderit.

Nota.

Ante omnia humilitati & animi demissioni concionator ita studeat, & in omnibus de seipso tam submissè sentiat, ut modestiam, animique submissionem & oratio & ipse vultus spiret. Orator turgidus, quid nisi minus aut tragicus est, ad pompam facundus, in plausum ambitiosus, qui sua omnia eò derivat, ut os populi mereatur, & famam nomenque colligat. Quod si Ecclesiastes animi verè demissus est, nec concionatorum, nec aliorum quemquam despiciet, neminem privatis punctiunculis laudet, moneri se æquo animo feret. Imò ipse met prudentes homines amicos sibi parabit, à quibus de suarum concionum vitiis admoneri liberè possit, ut ea & agnoscat facilius, & citius corrigat. Hunc certè concionatorem non virum tantummodò bonum, sed & Christianum verum dicemus, qui se moneri non solum tolerat, sed desiderat, & suum ipse monitorem instigat. Chrysostomus, ob aniculâ etiam moneri ac corrigi se passus. Humilitas in alto, tam venusta, quam necessaria.

XIV. Concionator neminem in concionando imitetur, Decimum quartum.

Nota.

Bonos concionatores frequentius audisse plurimum juvat: eos autem imitari, vim eorum insitam exprimere, nec faciliè, nec utile; seipsum imitetur concionator, hoc est, naturæ suæ convenienter dicat. In artibus & scientiis aliis ferè omnibus, imitatio suadetur, hic non probatur. In hoc dicendi genere ducem habeamus Naturam. Illius est planè hic aurigari & ducere. Orationis pro suggestu color est optimus, qui natus est. Ergo, ut fert Natura, ita Ecclesiastæ munus imple. Alioquin affectatio se prodet, res fœda, ut dictum, & intolerabilis in Evangelii præcone. Hic quaerit: Quos ergo concionatores leger concionator, si optimos quosque audire nequeat: Biblia leget, & interpretes ad rem meliores. In primis videntur numerandi *Sebastianus Barradius* in res legedi. historiam Evangelicam, tomis quatuor comprehensus. *Cornelius à Lapide*, qui jam in tota ferè Biblia complures tomos edidit. *Franciscus Labata* dedit apparatus concionatorum, tribus tomis. In S. Matthæum singillatim bonus & brevis *Paulus de Palacio*. In S. Lucam *Didacus Stella* optimus. In S. Joannem *Franciscus Toletus*. E concionatoribus meliores videntur isti, *Philippus Diez*, *Thomas Stapletonius* in Dominicos tantum dies. Quem eadem methodo, sed forsan non pari gradu secutus, in dies festos

festos Laurentius Beyerlinck. His jure merito jungendi
 Didacus Vega in Dominicos & festos dies. Ioannes Oforius,
 Ioannes Raulinus. Lectorum in his positam iuvabunt
 Ioannis Busci Viridarium & Panarium, Philippi Doulre-
 mami Pædagogus Christianus. Studio paucos nomino,
 Plures in hac classe numerandos non nego. Sed liber
 omnium optimus, Biblia. Accedat interpretatio melio-
 rum, & propria meditatio. Hæc cathedras faciunt salu-
 tariter facundas.

Decimum XV. Quod dicis, F a c.
 quintum.

Nota.

Saltem conare, quod alios mones verbis, monstrare
 exemplis. Dicis tuis fac fidem factis tuis; quod doces,
 exhibe, Alioqui nemo tibi crederet. Vox illa omnium te
 feriet: Dicit, & non facit.

Conciona- Saltem conare, quod alios mones verbis, monstrare
 tori quod exemplis. Dicis tuis fac fidem factis tuis; quod doces,
 alios mo- exhibe, Alioqui nemo tibi crederet. Vox illa omnium te
 net fac- feriet: Dicit, & non facit.
 endum.
 Matr. c. 23.
 vers. 3.

CAPVT XIII.

Epilogus.

Temporis parsimonia.

EVLOG. Habes, Faustine, non quod è toto sit opti-
 mum, sed quid mihi esse optimum sit visum. Viris
 eruditus ego leges non figo. Tibi roganti præceptiones
 aliquot suggesti. Excerpti classes aperui. Vis inventis
 uti? Licet. Vis novas invenire? si potes, & istud licet. In
 meam excerpti methodum te jurare non cogo. Hoc
 unum urgeo, EXCERPE. Hac vel illâ semitâ gradiaris,
 non anxie contendo modò ad illam, quam monstro,
 Musarum ædem pervenias.

Quod apud Satyricum pater filio, hoc ego tibi, hoc
 omnibus literarum amantibus inculco: *Scribe, vigila;*
causas age, perlege rubras majorum leges. Excerpe, & Nota;
 felige, ac futuro para. Nunc æstas litteraria est, ingruet
 hiems, quâ partis utendum est. Nunc messis est, lege
 spicas & manipulos. Nunc est vindemia, uvas & racem-
 os collige, & vel minimas temporis particulas in usum
 tuum rape.

O tempus! ò thesaurum non ultra reperiendum!
 Fluit assidue, & nobis effluit, quod unum avariter ha-
 bere deberemus, & nullâ merce aut pretio pènnitate.
 Hoc nihilominus illic otio, istic aleâ, hîc fabulis & con-
 viviolis perdimus: & quantum in valetudine & somno?
 Quod viximus, ubi est? Infinita est velocitas temporis,
 quâ magis apparet respicientibus. Punctum est, quod
 vivimus, sed hoc punctum specie quadam longioris
 temporis dividimus, & Pueritiam, Adolescentiam, Ju-
 ventutem, Senectutem facimus. Ah ubi sunt ista: Abie-
 runt prima, & tunc denique computamus, & damnum
 querimus, cum abierunt. Utinam vel tardè, non enim
 serò, incipiamus æstimare & amare tempus, cuius unius
 honesta est avaritia. Illius brevitas, & nostra nobis fra-
 gilitas occurrat: bene ponamus hoc quidquid datur, ne-
 que tunc primum vivere incipiamus, cum desinen-
 dum est.

Plin. lib. 3. Plinius Cæcilius temporis parcissimus de seipso: *Ve-*
ripit. ep. 36. nor aliquando, inquit, sed non sine pugillaribus, ut quamvis
siue, mihi nihil ceperim, nonnihil referam. Idem in ipso terræ motu
 pag. 335. (jam supra dictum meminere) mote suo excerptit.

Laudatissimâ temporis avaritiâ laborans Caro Uri-
 centis, sine libro curiam adire non solebat, ut illud tem-
 poris, quo senatus coit, fabulis non consumeret, otiosus
 non perfederet. Ita Valerio Maximo teste, codices Græ-
 cos lectitabat, dum negotia publica seponi librum ju-
 berent.

Valer. lib. 8. Ea in legendo constantia Platonis fuit, ut Sophro-
 cap. 6. nem poetam Syracusium moriens habuerit capiti sup-
 positum. Ita nec extrema quidem ejus hora agitatione
 studii vacua fuit.

Annæus Seneca, si veterum ullus, in tempore studiis
 impendendo attentissimus: *Eo magis, inquit, indignor ali-*
quos ex hoc tempore (quod sufficere nec ad necessaria quidem
potest, etiamsi custodiam diligentissimè fuerit) in supervacua
partem majorem erogare. Ex hoc tempore tam angusto &
 rapido, & nos auferente, quid juvat majorem partem
 mittere in vanum? Heu irreparabilem temporis jactu-
 ram nemo deplorat; re omnium pretiosissimâ luditur.
 Fallit autem illos, quia res incorporalis est, quia sub ocu-
 los non venit, ideòque vilissima æstimatur, imò pæne
 nullum pretium ejus est. Nemo invenitur, qui pecuniam
 suam dividere velit; vitam unquam quàm multas
 dividit: hinc somno, hinc desidîa, hinc voluptati & gu-
 la. Aditici sunt in continendo patrimonio; simul ad
 temporis jacturam ventum est, profusissimî.

O Faustine, Tempori parce magis, quàm auto, ma-
 gis quàm ullis gemmis. Fila aurea, minimas auri parti-
 culas,amenta tenuissima anxie colligimus, tot aureas
 B Temporis, non horas tantùm, sed & dies, & menses
 sponte perdimus? Insania nimis luculenta, exitiosus pla-
 nè furor. Abbas Dorotheus, ne quid temporis amitte-
 ret, dum corpus cibo reficiebat, librum semper juxta se
 positum habebat, in quem identidem reflectebat ocu-
 los; eundem ad lectum ponebat, ut quamprimum se
 somno potuisset surripere, lectionem inchoaret. Rerum
 pretiosarum omnium multo pretiosissima, Tempus.
 Hic ego tibi & omnibus Sircidæ illud vel millies incla-
 mem: *Fili, conserva Tempus.* Cave vel minimam horulâ
 partem otiosè utquam transigas; qui nihil agunt, mor-
 tui ambulant inter vivos, homines tituboli, pecus igna-
 vum, inertes Lentili, qui hoc unum nòrunt, Tempus
 perdere.

Jactura omnium non turpissima solùm, sed & dam-
 nolissima est temporis. Ad quam Bernardus altè inge-
 miscens: *Non advertit inspiens, ait, quid amittat. Liber con-*
fabulari, ajunt, donec hora prætereat. Ea nimirum hora, quâ
 totam æternitatem beatitudinis licet emere. Non igitur,
 C quod Sircidæ etiam monet, *defrauderis à die bono, & par-*
ticula boni doni non te prætereat. Cave fures, sed præcipue
 Temporis, qui etsi velint, reddere non possunt, quod
 abstulerunt. Hinc pæne quivis nostrum crebrius jactu-
 ram temporis deploret non ignoto metro:

Damna steo rerum, sed plus steo damna dierum;
Rex poterit rebus succurrere, nemo diebus.

Verissimè dixit Annæus philosophus: *Nemo annos, nemo*
tot dies optimos restituet, nemo iterum te tibi reddet. Age sis,
 Faustine, & incipe; Excerpe & Nota, para tibi supel-
 ctilem, quam temporis parsimonia, si velis, mitificè di-
 tabit. Intra non longum tempus sedulitatis tuæ cernes
 ingentem quantum. Sed agendum strenuè. Nonnum-
 quam & nocti decerpendum aliquid, legendum, cogi-
 tandum, scribendum; lectum, cogitarum, scriptum me-
 moriâ repetendum, nullum nec segmen temporis per
 desidiam abjiciendum, omnes horulâ partes occupan-
 dâ, nihil diei à labore vacuum transmittendum. Assidue
 D tecum volve, quod Græcis dicitur: *Sumptuosissima ja-*
ctura Tempus. Sed eamus, mensa vocat. Dum imus,
 ne quid temporis perdamus, unicum quod Annæus
 præcipit Lucilio, hoc ego tibi cognato meo: Ita fac, mi
 Faustine, vendica te tibi, & tempus, quod adhuc, aut
 auferebatur, aut surripiebatur, aut excidebat, collige
 & serva. Quædam tempora eripiuntur nobis, quædam
 subducuntur, quædam effluunt. Turpissima est jactura,
 quæ per negligentiam venit: & si volueris attendere,
 magna vitæ pars elabitur malè agèntibus a, maxima nihil b
 agentibus b, tota aliud agentibus c. Quem mihi dabis, ignavia,
 qui aliquid pretium tempori ponat? qui diem æstimet? *In otio,*
 Fac ergo, mi Faustine, quod facturum te recipis, omnes *Occupati*
 horas complectere. *ubi non oportet.* Seneca
 epist. 1.

F I N I S.